

Кукса Н. В. (Черкаська обл., м. Чигирин)

Форми збереження, реконструкції, популяризації нематеріальної культурної спадщини Чигиринщини: культурницько-просвітницька розважальна програма «Ігри, розваги та забавлянки старого Суботова»

Досвід організації активного відпочинку в історичному середовищі на основі національних традицій та використанням автентичного місцевого матеріалу

Останнім часом все більшої популярності набувають інноваційні форми і методи взаємодії музейного середовища з соціумом. Сьогодні традиційним екскурсійним обслуговуванням зацікавити пересічного відвідувача стає все важче. Особливо гостро це відчувається серед учнівського та молодіжного контингенту. І яким би відомим не був музей, якою довершеною не була б його експозиція, з метою залучення більшої кількості відвідувачів, його працівники повинні прийняти виклики часу і шукати нові форми залучення потенційних екскурсантів.

Час від часу наших гостей цікавило, що ми можемо запропонувати, окрім екскурсії. Науковці відділу «Суботівський історичний музей» НІКЗ «Чигирин», на території якого наявні три пам'ятки національного значення, серед яких найбільш затребуваною слід вважати усипальницю Богдана Хмельницького Свято-Іллінську церкву, не маючи постійної експозиції, намагаються різнопланово використовувати історичний ландшафт, де окрім оглядової та тематичних екскурсій проводяться майстер-класи, пізнавальні квести тощо.

Згодом виникла ідея об'єднати запроваджені раніше інтерактивні форми і методи роботи у рамки культурницько-просвітницької розважальної програми «Ігри, розваги та забавлянки старого Суботова». Основна мета атракції – організація активного відпочинку населення різних вікових та соціальних категорій в історичному середовищі на основі національних традицій з максимальним використанням автентичного місцевого матеріалу (від походження назви села Суботова до середини ХІХ ст.), що позитивно впливає на виховання у молоді національної самосвідомості, пробудження патріотичних почуттів. Адже яке ще село в Україні, окрім Суботова, може репрезентувати безцінний віковичний

духовний скарб – ігри, розваги, забавлянки попередніх століть, які зумів зібрати і зберегти перший у світі етнограф дитинства Марко Грушевський [2, с. 75–80].

Оскільки територія відділу включає замчище Хмельницьких, що знаходиться на місі, тут наявні просторі майданчики, які й були визначені як місця проведення атракцій. Особливо принадно виявилася територія, прилегла до музейного об'єкта «Українська хата середини XIX ст.», де облаштовано садибу гончара – селянина середнього достатку.

Після нетривалої екскурсії відвідувачі можуть поринути у світ розваг середини XIX–XX століть.

Розморочування та заморожування морок з мотузок

Окрім рухливих ігор, естафети з використанням предметів народного побуту, перегонів на візках пропонуються забавлянки «на кмітливість» – розморочування та заморожування морок з мотузок, виготовлених з натуральних матеріалів.

Можна навчитися виплітати віночок з польових квітів (за бажання учасники майстер-класу долучаються до власноручної заготівлі рослин для віночка – їх вистачає безпосередньо поблизу місця проведення майстер-класу). Здавалося б, що може бути простішим виплітання такого віночка? Однак з'ясувалося, що й це споконвічне заняття

українців на сьогодні настільки призабулося, що далеко не кожен навіть сільський мешканець може його виконати. Особливо зворушує наших гостей місце проведення цього майстер класу – це може бути призьба автентичної хати, якій майже 200 років, застелена домотканою рядниною. А за несприятливих погодніх умов майстер-клас проводиться у світлиці [3, с. 172–177].

Не менш затребуваним є і майстер-клас з виготовлення ляльки-мотанки. Його зазвичай проводять екскурсоводи відділу, а також відома чигиринська майстриня-лялькарка Олена Черноус. За 15 хвилин кожний бажаючий може навчитися крутити вузлову ляльку. Особливого наповнення цьому по суті магічному дійству надає розповідь майстрині про ляльку-мотанку як традиційний родинний оберіг українців. Робиться акцент на тому, що найдавнішою відомою на сьогодні в Україні є колекція саме суботівських вузлових ляльок кінця XIX – початку XX ст., зібраних подружжям Марком та Марією Грушевськими. Невеличка лялечка, виготовлена власноруч учасником майстер-класу, залишається йому на згадку. Показово, що згадувані здавалося б традиційні жіночі майстер-класи користуються неабиякою популярністю і серед хлопців та молодих чоловіків.

Охоче долучаються відвідувачі і до майстер-класів з плетіння тинка з гілок чи лози, виготовлення простих народних іграшок з підручних матеріалів. Основний акцент робиться на тому, що всі ці нехитрі забавлянки збережені попередніми поколіннями, не запозичені, і визначають неповторний колорит Чигиринщини.

Програму не можна вважати сталою – постійно урізноманітнюються види діяльності як її організаторів, так і учасників.

Запропонована відвідувачам атракція досить довготривала – розрахована на 3-5 годин. Проте, зважаючи на побажання клієнтів, практикується кілька скорочених її варіантів тривалістю 1–2 год.

Потенційними клієнтами можуть бути організовані групи, які заздалегідь замовляють атракції. Однак поряд з цим практикується залучення і спонтанних відвідувачів, переважна більшість яких – сім'ї, які виявили бажання відвідати замчище Хмельницьких та «Українську хату». Зазвичай це буває у вихідні та святкові дні, коли оглянути пам'ятки Суботова приїздять численні екскурсанти. Як приклад вдалого використання промоції можна назвати «Дні європейської культури в Україні» (19-21 вересня 2015 р.), коли було залучено більше 300 відвідувачів з різних регіонів країни.

Варто зазначити, що розроблено варіанти програми з врахуванням місця проведення, яким може бути і територія, прилегла до пам'ятки ландшафту місцевого значення «Три криниці».

Атракція носить сезонний характер у зв'язку з тим, що Суботів віддалений від міст з великою кількістю населення, і відвідувачів у зимовий час доволі мало. Можна було б практикувати не менш цікаві традиційні зимові розваги [1, с. 135–139].

Оскільки Суботів, широко відомий серед туроператорів та пересічних громадян насамперед як мала батьківщина Богдана Хмельницького, намагаємося рекламувати програму через соціальні мережі. З цією метою створено групу «Ігри, розваги та забавлянки старого Суботова» у *Facebook* і *ВКонтакте*. Час від часу афішки з новими пропозиціями виставляються на сторінці «Суботівський історичний музей» у *Facebook*.

На згадку про участь у атракції та з метою її подальшої популяризації кожному з учасників видається посвідка з зазначенням його імені та дати проведення, завірена мокрою печаткою, де вказано назву заходу. Посвідка являє собою панораму Суботова кінця XIX – початку XX ст.

Дана промоція доволі трудомістка і потребує спеціальної підготовки аніматорів. У нашому випадку вони є місцевими мешканцями, які добре орієнтуються у традиційних іграх та розвагах населення краю, проводять збір польових матеріалів та мають наукові напрацювання з відповідної тематики.

Колектив науковців відділу постійно у пошуках нових інтерактивних форм і методів роботи з потенційними відвідувачами, що сприяє популяризації культурної спадщини Чигиринщини.

Джерела та література

1. Кукса Н. Ігри та розваги населення Чигиринщини зимового циклу: погляд крізь століття (за Марком Грушевським) // Переяславіка. Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: зб. наук. статей. – Вип. 6 (8). – 2012. – С. 135–139.
2. Кукса Н. В. Творча спадщина українського етнографа і фольклориста Марка Грушевського // Матеріали до української етнології : зб. наук. праць. – К., 2013. – Вип. 12 (15). – С. 75–80.
3. Шмиголь С. Інтерактивні методи популяризації історико-культурної спадщини серед учнівської молоді: майстер-клас з виготовлення традиційного українського віночка // Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 95-річчю з часу заснування Харківського історичного музею, 17 квітня 2015 р. – С. 172–177.
4. Кукса Н. В. Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» – один із провідних осередків розбудови шкільного краєзнавства на Черкащині // Жовківські читання 2011. Збірник статей першої наукової конференції «Музей у сучасному світі» / Упорядник С. Каськун. – Львів : Растр-7, 2011. – С. 147–151.